

rüzgâr değil yaprağı kımıldatan

Türkiye’de Çevrenin
Kültürel Boyutlarına
Yeni Bakışlar

Derleyenler

Gönül Pultar

Emine Onaran İncirlioğlu

kültür
araştırmaları
derneği

rüzgâr değil yaprağı kımıldatan

İlk Basım: 2019
ISBN 978-605-2117-68-2

rüzgâr değil yaprağı kımıldatan
Türkiye’de Çevrenin Kültürel Boyutlarına Yeni Bakışlar /
Gönül Pultar - Emine O. İncirlioğlu

© Bu kitabın tüm yayın hakları
Gönül Pultar ve Emine İncirlioğlu’na aittir.

Ürün Yayınları

Yöneten: Metin Turan

Yönetim ve Yazışma:

Konur Sokak 36/13, Kızılay Ankara

Tel: (312) 4253920 Fax: (312) 4175723

e-posta: urunyayinlari@gmail.com - www.urunyayinlari.com

Kapak Tasarımı: Alper Yurtseven

Sayfa Düzeni ve Baskı Hazırlık: Uluslararası Ltd. Şti.

® Ürün Yayınları bir Uluslararası Eğitim, Öğretim Ltd. Şti.
kuruluşudur.

Baskı & Cilt: Başkent Klîşe ve Matbaacılık, Ankara

rüzgâr değil yaprağı kımıldatan

**Türkiye’de Çevrenin
Kültürel Boyutlarına Yeni Bakışlar**

Derleyenler

Gönül Pultar

Emine O. İncirlioğlu

*“Rüzgâr değil yaprağı kımıldatan”
Mustafa Şerif Onaran’ın (1927-2013)
“Gecelerde” şiirinden.*

Önsöz

Bu derleme, Kültür Araştırmaları Derneği'nin 1-3 Eylül 2015 tarihlerinde Boğaziçi Üniversitesi Mezunlar Derneği Binası'nda düzenlediği “Çevre ve Kültür” başlıklı VIII. Uluslararası Kültür Araştırmaları sempozyumuna sunulan bildirilerin makaleye dönüştürülmüş metinleri arasından düzenlenen bir seçkidir. Bundan dolayı her şeyden önce sempozyumu düzenlemede rolü olanlara; ayrıca katılarak, sunumlarıyla olsun, tartışmalara katkılarıyla olsun, sempozyumun başarisında payı olan herkese teşekkür etmek isteriz. Sempozyumun konusunu öneren, daha sonra da eş-düzenleyicilerinden biri olan Akile Gürsoy'a özel bir teşekkürümüz var.

Sempozyumdan sonra derlemeye girmesi için gönderilmiş makalelerin yazarlarına da emekleri için teşekkür ederiz. Derlemeye dahil olan makalelerin sahiplerine ise, yayıma hazırlama safhasında gösterdikleri iş birliğinden ve sabırlarından dolayı özellikle teşekkür etmek isteriz. Birinci bölümü oluşturan dört makaleyi Emine O. İncirlioğlu, ikinci bölümü oluşturan dördünü de Gönül Pultar yayıma hazırladı. Çok değişik disiplinlerden gelen, akademik metin hazırlama konusunda apayrı gelenekleri savunan ve dil konusunda birbiriyle çelişen yaklaşımlara sahip yazarların metinlerini tek kitapta toplarken, bütünlük ve tutarlılık sağlamaya azami özen göstermeye çalıştık. Ancak yazarların özgün biçemlerine saygı göstermenin daha önemli olduğu düşünce-sinden hareketle, olabildiğince az karıştık.

Birinci bölümü oluşturan metinlerden biri, sempozyum sırasında yer almış bir yuvarlak masa toplantısı ses kayıtlarının çevriyazısından oluşmaktadır; kayıtların ön çevriyazısını yapmış olan Melike Gül Demir'e teşekkür etmek isteriz. Metinleri yayıma hazırlama safhasının başında derleyenlere yardım eden Özge Özdamar'a ve Fatma Murat'a, kaynak sağlama konusunda des-

teğini esirgemeyen Handan Türkeli'ye, Dizin'i hazırlayan Özge Aksoy Serdaroğlu'na, yayıma hazırlama sırasında şekillerin yerleştirilmesine yardım eden Selçuk Pultar'a ve Gönül Pultar'ın her türlü bilgisayar sorununu halleden Giray Pultar'a teşekkür ederiz. İki büyük teşekkürümüz ise, bütün kitabı "format"layan Mustafa Pultar'a ve kapak tasarımını yapan Alper Yurtseven'e. Son olarak, Ürün Yayınları'na ilgi ve emekleri için minnettarız.

Gönül Pultar - Emine O. İncirlioğlu

İÇİNDEKİLER

Önsöz	1
İçindekiler	3
Yaprağı Kımıldatan Kültürel Dinamikler, Çevre Konusunda Esen Yeni Rüzgârlar <i>Emine O. İncirlioğlu ve Gönül Pultar</i>	5
I. Yapılı Çevre Değişirken	37
1. Yeniden Biçimlenme: Mimarlık Ekini, Yapı Harcı, Kimlik Sorunsalı <i>Mete Turan</i>	39
2. <i>Orda Bir Köy Var</i> , Artık Çok Yakında: Bir Batı Anadolu Köyü Örneğinde Göç ve Çevre <i>Gabriele Rasuly-Paleczek</i>	81
3. Bir Peyzaj Nesnesi Olarak Atatürk Orman Çiftliği ve Değişen Kent Kültürü <i>Deniz Altay ve Kumru Arapgirlioğlu</i>	105
4. Yuvarlak masa tartışması: “Kentsel ve Kırsal Dönüşümün Çevresel, Kültürel ve Toplumsal Boyutları”	141

II. “Bak Yeşil Yeşil”:

Ekolojik Bilinç ile Yeşil Göz Boyama arasında

Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma203

5. Türkiye’de Toprak Etiğine Doğru:
Ekolojik Bilinç, Doğa Koruma, Eğitim
Ufuk Özdağ.....205

6. Risk Toplumu Kültürü ve Türkiye
Murat Balamir231

7. Tüketimcilik, Yeşil Göz Boyama ve
Yeşil Okuryazarlık
Zafer Parlak.....263

8. Oktay Rifat Şiirinde Doğayı Süreç Olarak Okumak:
Bir Çevreci Eleştiri Denemesi
Özge Aksoy Serdaroğlu299

Dizin333

Katkıda Bulunanlar Hakkında341

5. Türkiye’de Toprak Etiğine Doğru: Ekolojik Bilinç, Doğa Koruma, Eğitim

Ufuk Özdağ

İstesen de istemesen de,
Sen bir kralısın Tristram, zamanın sınıdığı
Pek az insandan biri olarak, gittiğinde
Bıraktığı dünya eskisi gibi olmayanlardansın.
Ardında kalanlara bir iz bırak.¹

Edwin Arlington Robinson, *Tristram*

Kültür Araştırmaları Derneği’nin düzenlediği “Çevre ve Kültür 2015” sempozyumu önemli bir yılda gerçekleşmiştir. 2015 yılı, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü FAO tarafından “Uluslararası Toprak Yılı” ilan edilmiştir.² Bu önemli yılda dünyada pek çok etkinlik düzenlenmiş, toprak konusu her yönüyle yoğun bir şekilde gündeme gelmiştir. Yine bu yılda, ABD’nin

1 Amerikalı şair Edwin Arlington Robinson (1869-1935)’ın *Tristram* (1927, bu baskı 1990) eserinden alıntı bu dizeler, Leopold’un *A Sand County Almanac and Sketches Here and There* (1949) adlı kitabının içinde yayımladığı ünlü “The Land Ethic” (kitabın Türkçeye çevirisindeki başlıkla “Toprak Etiği”) metninde yer almaktadır (2013a, 233). Bu dizelerin ve makale boyunca diğer İngilizce metinlerin çevirileri benimdir.

2 O yıl 5 Aralık’ta kutlanan Dünya Toprak Günü’nde, Birleşmiş Milletler’den yapılan basın açıklamasında insanlığın “sessiz dostu”na dikkat çekilerek top-rağa gereken önemin verilmediğinin altı çizilmiştir (bkz. “2015 International Year of Soils”).

Wisconsin eyaletinde ilk kez “*Building a Land Ethic*” (Toprak Etiğini Oluşturmak) başlıklı bir konferans düzenlenmiş, toprağın korunmasının esas itibarıyla etik bir mesele olduğunun altı çizilmiştir.¹ *Toprak etiği*, bu kavramı ortaya atan ünlü Amerikalı doğa korumacı, eğitimci, yazar Aldo Leopold’un (1887-1948) ifadesiyle, topluluk anlayışımızı salt insan topluluklarıyla sınırlamak yerine, karaları, suları, direy ve biteyi (flora ve faunayı), yani tüm toprakları kapsayacak şekilde genişletmek demektir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de topraklar, büyük ölçüde, bu etik yaklaşımın noksanlığı nedeniyle tehlike altında bulunuyor. Gittikçe büyüyen kentsel alanlar, ormansızlaştırma, sürdürülemez toprak kullanımı, yabancı alanların azalması ve özellikle de iklim değişikliği nedeniyle gelecek kuşakların ihtiyaçlarının karşılanamama durumu, bir başka tehdit olarak karşımıza çıkmıştır.

Bu makalede modern çevre hareketinin öncülerinden Leopold’un, tüm yaşama saygı öngören toprak etiği düşüncesi ve kapsadığı alanlar üzerinde durulacak, bu düşüncenin gezegenin geleceği açısından önemi incelenecektir. Nitekim, Leopold’un toprak etiği düşüncesinin—ABD’de yabancı alanların korunmasından yaban hayatı yönetimine, açık arazide doğa eğitimlerinden ve toplumun iş birliğiyle bozulmuş peyzajların restorasyonuna kadar—çeşitli uygulama alanları bulunmaktadır. Bu uygulama alanları arasında, liderlik görevi üstlenmiş kişilerin, yerel bölgelerde Leopold’un görüşlerini kullanarak, toprak etiğini yaygınlaştırma çalışmaları; ülke çapında eğitimcilerin, Leopold Eğitim Projesi’nin (bundan sonra LEP) - İngilizce orijinal adıyla *Leopold Education Project*’in² müfredatını ve diğer eğitim araçlarını kullanarak, yeni yetişen kuşakları doğayla buluşturma çalışmaları; ekosistem sağlığına odaklanmış koruma projeleri ile toprak

1 Wisconsin’de bulunan Aldo Leopold Vakfı’nın iki yılda bir düzenleyeceği “Toprak Etiğini Oluşturmak” konferansları, Leopold çalışmalarını genişletme amacını taşımaktadır (bkz. “2015 Building a Land Ethic Conference”).

2 Hakkında kapsamlı bilgi için bkz. “Leopold Education Project.”

onarımı faaliyetleri; ve fenolojik¹ kayıtlardan² ekoloji bilimine kadar, bilimsel geleneğin yaygınlaştırılması çalışmaları bulunmaktadır. Görüldüğü gibi, toprak etiği kapsamındaki çalışmalar, doğal, kentsel ve denizel alanların ve ekosistemlerin sağlığı için gerçekleştirilen bilimsel ve uygulamalı faaliyetler bütünü olduğundan, bu makalede toprak etiğinin ülkemizde de yaygınlaştırılmasının önemine dikkat çekilecektir. Bu bağlamda makalede Leopold'un sıradışı yaşamında, ülkesinde federal olarak tanınan ilk "yabanıl alan"ın (Gila Yabanıl Alanı'nın) kurulması için verdiği uğraşlar, ülkesinin ilk su havzası restorasyonu (Coon Vadisi Su Havzası Restorasyonu) projesinde öncülüğü ve ülkesinin ilk Yaban Hayatı Yönetimi profesörü olarak eğitime verdiği hizmetler ile LEP üzerinde durulacaktır.

Ünlü çevreci, eylemci ve yazar Bill McKibben, geçtiğimiz yıllarda *Eaarth* (2010; Türkçeye çevirisi *Düünya*, 2012) adlı bir kitap yayımlamıştır. Kitabının şaşırtıcı adını açıklaması istendiğinde, McKibben, "artık dünyamız, içine doğduğumuz dünya değil ki," yorumunda bulunmuştur (bkz. "Truthout Interview with Bill McKibben"). Gerçekten de dünya çapında karalara, denizel alanlara, yaban hayatına son derece ağır darbeler vurulmaktadır; ancak bu tahribatlar çoğu zaman gözlerden irak yerlerde gerçekleştiği için, sokaktaki insan harekete geçememekte, ne yerel düzeyde ne de daha geniş bölgelerde doğa koruma sağlanmaktadır. McKibben'in kurucusu olduğu uluslararası iklim kampanyası 350.org³ ve daha nice kuruluşlar, her ne kadar küresel iklim

1 *Fenoloji*, "doğanın takvimi" olarak açıklanabilir (bkz. "Why Phenology"). Bu bilim dalı, bitkilerin çiçek açma ve kuşların göç etme zamanları gibi doğal olayların döngüsünü inceler.

2 Günümüzde fenolojik kayıtlar, küresel iklim değişikliğini saptamanın yollarından biridir.

3 Uluslararası iklim kampanyası 350.org, 188 ülkede faaliyet göstermektedir. 350 rakamı, bilim adamlarının küresel iklim değişikliğinin getireceği felaketleri önlemek için, atmosferde olması gereken karbondioksit miktarının üst limitidir. Günümüzde bu rakam 390 ppm'dir ([ppm - *parts per million*] parça/milyondur).

değişikliğine karşı dünya çapında faaliyetler gösteriyor ve bu alandaki bilimsel toplantıların ve yayınların sayısı büyük bir süratle artıyor olsa da sera gazlarının neden olduğu küresel ısınma tablosu, her geçen yıl daha da ağırlaşmaktadır. İklim değişikliğinden en çok etkilenen ülkelerden biri olan Türkiye için bazı bilim insanları, Marmara Denizi'nin sularının yükselip kıyıdaki bazı bölgeleri sular altında bırakacağı yönünde tahminlerde bulunmaktadır (örn. bkz. Gazioğlu vd. 2010, 932-43). 2015 *Earth Overshoot Day*'de (Dünya Limit Aşım Günü'nde) yapılan açıklamaya göre, günümüzdeki sorumsuz gidişatı ancak 1.6 dünya karşılayabilmektedir.¹ “Gaia hipotezi”ni ortaya atan ünlü yazar James Lovelock (1919-), bir zamanlar, dünyayı kendi kendine “regüle” eden bir süper-organizmaya benzetmişti.² Oysa dünyamızın kendi kendini iyileştirebilme kapasitesinden söz etmek artık güç, zira yeni bir jeolojik çağın içinde bulunuyoruz.

Antroposen Çağ ve Toprak Etiği

Bilim insanlarına göre, Sanayi Devrimi'nden bu yana insan faaliyetleri dünyayı, günümüzden (2015 yılından) 11.500 yıl önce başlayan *Holosen* döneminden çıkarıp, *Antroposen* çağına, yani insan çağına getirmiştir.³ Bunun nedeni, insanın dünyamı-

1 Dünya Limit Aşım Günü, günümüz dünyasında aşırı tüketime ve doğal kaynakların israfına dikkat çekmektedir (kapsamlı bilgi için bkz. “2016 Dünya Limit Aşım Günü 8 Ağustos oldu,” 2016; ayrıca bkz. “Earth Overshoot Day”).

2 Adını Yunan mitolojisinde yeryüzünü simgeleyen tanrıça Gaia'dan alan bu hipoteze göre dünyamız, küresel ısıyı, denizlerdeki tuzluluk düzeyini ve diğer sistemleri denetim altında tutar (hipotezi ortaya atan İngiliz kimyacı Lovelock'ın ağ sayfası için bkz. “James Lovelock”).

3 *Holosen* dönem, buzul çağları arasındaki bir dönemi ifade eder. Günümüzde bilim insanları, buzulların tamamen yok olacağını düşünerek, yeni bir jeolojik çağ olan *Antroposen* döneme girildiğini ifade etmektedir.

zın doğasını değiştirebilecek bir güç kazanmış olmasıdır. Doğanın ve doğal kaynakların kendi kullanımına ham madde olduğuna ve onları sınırsızca kullanabileceğine inanmış insan, tüm unsurlarıyla doğayı—hayvanları, bitkileri, suları, denizleri ve tüm doğal kaynakları—ticarileştirmektedir. Bu yapay gerçeklikte insan, çevresine sorumluluklarını göz ardı ederek, tüketim, rekabet ve kişisel çıkarlar üzerine kurulu bir dünyanın bireyi olarak yaşamını sürdürmektedir.

O halde, bu yeni jeolojik çağ için yeni bir insan tanımı gerekmektedir: sorumluluk taşıyacak insan. Bu yeni tanım da ünlü Leopoldcu “toprak etiği” felsefesini akıllara getirir. Bu düşünce, yerel bölgelerde, kişi bazında, tabandan yükselecek bir hareketin parçası olmayı, dünyada var olan israf kültürünü değiştirmeyi, geleceğin ekolojik çağı için görev üstlenmeyi gerektirmektedir. Nitekim, 1998 yılında VI. Dünya Yabanıl Alanlar Kongresi’nin delegeleri, yirmi birinci yüzyılın “Yeryüzünü Onarma” yüzyılı olarak ilan edilmesine karar vermişlerdi (bu kongre hakkında bilgi için bkz. “6th World Wilderness Congress: The Call for a Sustainable Future”). 1998’den günümüze dünya çapında doğa korumaya ve bozulan toprakların, su havzalarının onarımına ilgi, esasen, dünyanın ekolojik bir çağa doğru ilerlemekte olduğunun göstergesidir. Leopold, yaşadığı dönemde, üzerinde yaşadığımız toprakları bozmadan yaşamının önemini vurgulamıştır. Hem de günümüzde doğayı korumanın temel kitabı haline gelmiş olan tek bir kitapla ve doğa korumaya adanmış yaşamıyla: Leopold’un, Türkçeye 2013’te *Bir Kum Yöresi Almanacağı* olarak (bu makalenin yazarı tarafından) çevrilen *A Sand County Almanac and Sketches Here and There* (1949) eserinde¹ yer alan toprak etiği düşüncesini öğrenmek, uygulama alanlarını keşfetmek

¹ 2015 yılında *The Guardian* gazetesinde çıkan bir haberde, bu eserin, dünyayı değiştiren on kitaptan biri ilan edildiği belirtilmiştir (bkz. “Ten Books that Changed the World”). Eser bu makalede bundan sonra *Almanak* olarak anılacaktır.

ve yaymak, Antroposen çağ insanında ekolojik bilincin bir göstergesidir.

Yaşadığı dönemde yüzlerce bilimsel yayına imza atmış olan Leopold, günümüzde bilimi ve sanatı harmanlayarak yazdığı, söz konusu kitabıyla ve bu kitapta yarattığı “toprak etiği” kavramıyla tanınıyor.¹

Leopold, bir doğa yazarı olarak *Almanak*'ı kaleme aldığı yıllarda, çevre konusunu işlerken—ekolojinin bulgularını kullandığı için—bir nevi dilde devrim yaratmaya gereksinim duymuştu. Bilimsel bilgilerin sokaktaki insana ulaşması gerektiği için, esas olanın estetik bir dil kullanımı olduğunu düşündüğünden, eserini halkı ve okurları etkileme sanatına dönüştürmüştü. Leopold'un bu önemli eserinde ileri sürdüğü toprak etiği düşüncesinin günümüzde milyonlarca kişiyi etkiliyor olması, işte bu estetik dil kullanımından kaynaklanmıştır. Günümüzde *Almanak* okura, doğayı sadece bilimsel olarak anlamanın, doğaya tavrımızda pek fazla değişiklik yaratmadığını göstermektedir. Bir başka deyişle, bilimin değerler eğitimiyle, etikle birleşmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu etik anlayış da geleceğin kırsal ve kentsel alanlarında toprağın sadece ekonomik değer açısından görülemeyeceğini; toprağın karmaşıklığını; ekosistemin, bütünü oluşturan bireyler kadar değerli olduğunu; yabancı alanların değerini; biyoçeşitliliğin korunması gerektiğini; ve ekolojik restorasyon düşüncesini; doğa koruma estetiğini; yöre insanları odaklı doğa koruma hareketini; ve çevre tarihini öğrenmenin önemini ortaya koymaktadır.

Almanak'ta, toprak etiğinin, insanın etik gelişiminin en son evresi olarak sunulmuş olması önemlidir. İnsanın önce insanla ve daha sonra toplumla etik ilişkiler geliştirdiğini belirten Leopold, yeni gelişecek bu etik anlayış için ekoloji eğitimini önermiştir. Böylelikle Leopold, toprak etiğini, üzerinde yaşadığımız toprak-

¹ Leopold, 1948 yılında, yıllardır üzerine çalıştığı *A Sand County Almanac* eserini yayımcıya teslim etmiş, ancak aynı yıl yaşamını yitirdiği için, ölümünden bir yıl sonra yayımlanacak kitabın basıldığını görememiştir.

ları bozmadan yaşayabilmenin anahtarı olarak sunmuştur. Buna göre, bir toplumda toprak etiği varsa o toplumda ekolojik bilinç var demektir. Bu da toprakların sağlığı için birey bazında sorumluluk alındığını gösterir. Böyle düşünen insanların bir toplumda çoğalması, toprak etiğinin benimsenmiş olmasının en büyük kanıtıdır. Leopold'a göre, toprağın sağlıklı işleyişi için, insana faydası olsun olmasın (ticari değeri olsun ya da olmasın) ekosistemin tüm unsurlarına ihtiyaç vardır. Leopold, *Almanak*'taki "Toprak Etiği" (2013a) yazısının ilk başlarında, ekolojik açıdan *etik*'in ne anlama geldiğini açıklarken, belki de gezegenin geleceği için en gerekli eylemi özetler; Leopold, "Ekolojik açıdan etik, var olma mücadelesinde hareket özgürlüğüne getirilen bir kısıtlamadır," diye yazar (2013, 212). Etiğin bu tanımına göre günlük yaşamın, biyotanın¹ sağlığına göre düzenlenmesi, çevre sağlığına zarar getirecek her tür davranışın yasaklanması gerekir.

Almanak'ın ve toprak etiği kavramının yarattığı sinerjiyle ABD'de yerel bölgelerde ne gibi çalışmalar yapıyor diye sorulduğunda, şu eylemler ilk akla gelenlerdir: Kolektif çalışmalarla çeşitli yörelerde yeşil alanlar yaratılması (örneğin yöreye özgü ağaç dikimleri), çeşitli gruplara Leopold'un hayatını ve toprak etiği düşüncesini anlatan *Green Fire* (Yeşil Alev, 2011) belgeselinin (bkz. "Green Fire: Aldo Leopold and a Land Ethic for Our Time")² gösterimleri ve toprak etiği sohbetleri, çiftçilere doğa koruma ve toprak yönetimi kursları, arazilerinde bulunan doğal kaynakları nasıl sürdürebilir bir şekilde kullanacakları eğitimi, bitki ve hayvan türleri için fenolojik kayıt tutma (ilkbaharda ilk açan çiçeklerin kayıtlarını tutma ki bu iklim değişikliğini gözleminin de bir yoludur), açık arazide LEP uygulamaları, çocuklara çevre eğitiminin yaşayan çiftliklerde (çiftliklerin bir açık arazi sınıfı olarak kullanılarak) verilmesi, kirlenmiş bir gölün yerel

1 Leopold *biyota* (İngilizcede *biota*) sözcüğünü, belli bir bölgedeki canlı organizmaların bütünü anlamında kullanmıştır.

2 Belgeselin Türkçe versiyonundan aşağıda söz edilmektedir.

halkın kolektif çalışmalarıyla temizlenmesi, kurutulmuş sulak alanların restorasyonu, eskiden çayır olan bölgelere yöreye özgü tohumları ekmek suretiyle eski çayırların geri getirilmesi, toplumun iş birliğiyle çeşitli peyzaj onarım çalışmaları ve daha nice yöre odaklı çalışmalardır. Bu çalışmalar, Aldo Leopold Vakfı tarafından düzenlenen *Land Ethic Leaders* (Toprak Etiği Liderleri) eğitim programı ve LEP programlarıyla teşvik edilmektedir.

Kuşkusuz bu çalışmaların tümü ölkemizde ve dünyada sağlıklı topraklar, ormanlar, nehirler ve su havzaları için büyük anlam taşımaktadır. Ancak Leopold'un 1924 yılında kurulmasına öncülük ettiği "Gila Wilderness," sağlıklı toprakların biyoçeşitlilik ile ilişkisini göstermesi, daha sonraki yıllarda ölkenin çeşitli bölgelerinde yabancı alanların korunmasına bir model oluşturması bakımından özellikle önemlidir.

Leopold ve İlk Yabancı Alan "Gila Yabancı Alanı"nın Kurulması

Doğa korumacı, ormancı, eğitimci ve yazar Aldo Leopold, ABD'de yabancı hayatı yönetiminin ve ölkenin yabancı alanlar sisteminin babası olarak kabul edilir. Leopold, Amerika'nın orta batısında, Wisconsin-Madison Üniversitesi'nde uzun yıllar ekolog olarak görev yapmış, "av hayvanı yönetimi" olarak adlandırdığı alanı yaratmış, daha sonra bu alanı yabancı hayatı ekolojisi olarak genişletmişti.

Leopold'un kırk yıllık doğa korumacı kariyeri, Yale Üniversitesi'nde ormancılık eğitimi almasının ardından başlamıştı. Leopold, yaşadığı dönemde, özellikle ABD'nin güneybatısında toprakların, sulak alanların ve yabancı hayatının sınırsızca tahrip edildiğine tanık olmuştu (bkz. Leopold, "Some Fundamentals of Conservation in the Southwest," 1992b, 86-97). Belki

de onun ilk önemli başarısı, 1924 yılında New Mexico eyaletinin güneybatısında *Gila Wilderness* diye anılan bölgenin, ABD'nin (ve belki de dünyanın) ilk “yabanıl alanı” olarak tayin edilmesidir.¹ Bir başka deyişle Leopold, Amerika'da federal olarak tayin edilen ilk yabanıl alanın arkasındaki yegâne kişidir. Bu alanın yaratılması için de 1924'ten birkaç yıl öncesinde *Journal of Forestry*'de bir makale yayımlamış, bu makalede ABD'nin el değmemiş yabanıl alanlara ihtiyacı olduğunu, böyle bir doğal alanın olduğu gibi korunması gerektiğini belirtmiştir.² Leopold'un bu bölgedeki derin incelemeleri, (Türkçeye çeviriyle) “bir dağ gibi düşünmek” olarak nitelendirdiği bütüncü ekolojik düşünceye yol açmıştır. “Bir Dağ Gibi Düşünmek” (2013b), Leopold'un ses getiren kitabı *Almanak*'ta yer alan son derece şiirsel yazılardan biridir. Bu düşünceye göre bir ekosistemin, predatörler de (yırtıcı hayvanlar da) dahil olmak üzere, tüm canlılara ihtiyacı vardır. Leopold, bu yazıda, geyiklerin sayısı çoğalsın diye kurtların ortadan kaldırılmasına şiddetle karşı çıkmıştır zira sayıları artan geyikler yüzünden bu sefer ormanlar tahrip olmaktadır:

[N]asıl bir geyik sürüsü kurtların karşısında ecel terleri döküyorsa dağ da geyiklerin karşısında aynı ecel terlerini döküyor. Ve belki de daha anlamlı bir sebepten dolayı...

1 ABD'de *Forest Service* (Orman Müdürlüğü) 3 Haziran 1924 tarihinde Leopold'un önerisini kabul ederek, New Mexico'da Gila Nehri'nin etrafını çevreleyen 500,000 akre alanı koruma altına almıştır. Bu bölge, ülkenin federal olarak tanınan ilk “yabanıl alan”ı olmuş, daha sonraki yıllarda koruma altına alınacak yabanıl alanlar için bir model oluşturmuştur (ayrıntılı bilgi için bkz. “An American Original: Aldo Leopold in the Gila Wilderness”).

2 Leopold'un sözünü ettiği makale, 1921 yılında yayımladığı “The Wilderness and Its Place in Forest Recreational Policy” (Yabanıl Alan ve Orman Dinlenme/Eğlenme Siyasetinde Yeri) başlıklı makaledir (bkz. 1992a, 78-81). Leopold, yirmi yıl sonra, 1941 yılında yayımladığı “Wilderness as a Land Laboratory” (Bir Toprak Laboratuvarı Olarak Yabanıl Alan) yazısında da el değmemiş yabanıl alanların gelecekte toprak sağlığı araştırmaları için bir laboratuvar değeri olduğundan söz eder (bkz. 287-289).

Zira kurtlar tarafından alaşağı edilen bir geyiğin yerini iki üç yıl içinde yenileri alıyorsa, birçok geyik tarafından alaşağı edilen bir bölgenin yenilenmesi yıllar boyu mümkün olmayabiliyor. (*Almanak*, 2013, 137)

İşte bu bütüncü toprak etiği felsefesinin doğduğu yerdir Gila Yabanıl Alanı.¹ Dolayısıyla, Leopold daha tam anlamıyla doğa koruma denen bir şey yokken korumacıydı. Yaşadığı dönemde, doğa korumacılar dahi, yabanıl alanların avcılarının sınırsızca kullanımına açılmasını doğal karşılıyordu. Oysa Leopold için doğa koruma, doğanın tüm unsurlarıyla birlikte korunması demekti; onun anlayışı ekonomik açıdan değerli yerlerle sınırlı değildi. Leopold, insanın doğayı kullanma ihtiyacı ile doğaya sevgi ve saygı beslemesi arasında bir uzlaşma bulmak arzusundaydı. Leopold, bu anlamda, faydacılığı benimsemiş ormancı ve siyasetçi Gifford Pinchot'tan (1865-1946)'tan ayrılıyordu. Pinchot'ın liderliğinde, Amerika'da Orman Hizmetleri kurulmuştu. Onun Theodore Roosevelt'le (1858-1919, ABD başkanı 1901-1909)'le tanışıklığı sayesinde de ABD'nin Batı yakasında doğal alanlar koruma altına alınmıştı. Ancak Pinchot, bu arazilerin muhafazasını değil de “halkın yararına akıllı kullanımını” öneriyordu. Bir başka deyişle, Pinchot'a göre doğal alanlar, ekonomik çıkarlar için kullanılacak birer kaynaktı. Böyle bir ortamda, Leopold ülkesinde yabanıl alanların korunması için durmadan çalışmıştı. Her ne kadar geçmişte John Muir (1838-1914) gibi “milli park” kavramına hizmet eden doğa korumacılar olmuş olsa da Leopold'un kurulmasını sağladığı Gila Yabanıl Alanı büyük bir ivme yaratmıştı. Demek ki Leopold'un başarısı “kendisinden

1 Gila Wilderness, günümüzde “Aldo Leopold Wilderness” diye anılan bölge ile bitişiktir. ABD Kongresi “Aldo Leopold Wilderness”ı 1980 yılında tayin etmiş olup bölgenin genişliği 202,016 akredir. Bu bölge New Mexico eyaleti içinde olup yönetimi ABD Orman Hizmetleri (Forest Service) tarafından yapılmaktadır (bkz. “Aldo Leopold Wilderness”).

önce gelen doğa korumacılarının mirasını nasıl devraldığında, kendi doğa koruma anlayışına ekoloji ile etiği ekleyerek kurumları harekete geçirmesinde” yatar (Meine ile kişisel iletişim, 2 Mayıs 2017). Bu erken dönem Gila modeli ile ABD’de birçok kişi yabancı alanların korunması hareketine hizmet etmiştir. Gila Yabancı Alanı kurulduktan kırk sene sonra, 1964 yılında Wilderness Act (Yabancı Alanlar Yasası) yürürlüğe girmiştir.

Coon Vadisi Su Havzası Restorasyonu

Leopold’un ABD’de öncülük ettiği bir başka alan da ekolojik restorasyon, yani tahrip olmuş alanların onarımıdır. Curt Meine’nin ifadesiyle, Coon Vadisi, “ilk toprak/su havzası restorasyon çalışmalarından biridir. Çalışmanın günümüzde ‘toplum odaklı’ diye nitelendirebileceğimiz bir yaklaşımla gerçekleşmesi, çalışmayı daha önceki restorasyon projelerinden ayırmaktadır” (kişisel iletişim, 2 Mayıs 2017). Günümüzde Wisconsin eyaletinin batısında, La Crosse denen bölgede bulunan Coon Vadisi havzası, sağlıklı bir ekosisteme kavuşmuştur. Ancak eskiden durum böyle değilmiş. Yöredeki çiftçilerin yıllar boyu aşırı otlatma ve hatalı tarım uygulamalarıyla, yamaçlarda bir zamanların zengin üst toprakları toprakların yağmurlarla sürüklenerek, bir yandan erozyona uğrarken bir yandan da akarsu yatağını doldurmasıyla, bu bölge tamamen bozuk bir arazi haline gelmiş (Resim 1). Leopold, *Almanak*’ta “Toprak Etiği” adlı yazısında bölgedeki tahribatla ilgili şu görüşlere yer vermiştir:

1930’a gelindiğinde, ekolojik bakımdan kör olanlar dışında herkes güneybatı Wisconsin’de üsttoprağın denize doğru kaydığını açıkça görüyordu. 1933’te çiftçilere, eğer birtakım iyileştirici önlemlerin beş yıl boyunca uygulanmasını

kabul edecek olurlarsa, gerekli makine ve malzemelerin yanında bunların uygulamasının da Sivil Koruma Birlikleri tarafından yapılacağı söylendi. (*Almanak*, 2013a, 217)

Meine'nin de belirttiği gibi, 1933 yılında, Coon Çayı havzasında, sürdürülebilir yaşama doğru yenilikçi bir projeye adım atılmıştır. ABD'de *Soil Conservation Service*'in (Doğal Kaynakları Koruma Dairesi'nin) destekleriyle ziraatçılar, toprak erozyonu uzmanları, ormancılar, mühendisler ve doğa koruma örgütü *Civilian Conservation Corps*'dan (Sivil Muhafaza Kurulu'ndan) yüzlerce genç bir araya toplanarak, ülkenin ilk su havzası rehabilitasyonu projesini başlatmışlardır ("Conservation and Continuity," 2010, 30). Leopold ve Wisconsin Üniversitesi'nden diğer uzmanlar bu projeye katılmışlar, özellikle Leopold, su havzasındaki yaban hayatı *habitat*'larının restorasyonu konusunda danışmanlık yapmıştır. Projeye Leopold'un oğulları Starker (1913-1983) ve Luna (1915-2006) da katılarak, üniversitede aldıkları eğitimi burada hayata geçirmişlerdir. Federal hükümet de projeye katılan yüzlerce çiftçiye, iş birlikleri karşılığında, birçok malzemeyi ücretsiz sağlamıştır. Sonuçta ABD'de ilk kez toplumun iş birliğiyle çok geniş bir alan eski sağlığına kavuşturulmuştur (Resim 2). Leopold üzerine birçok araştırması olan Meine'nin konuyla ilgili açıklamaları şöyledir:

Çözüm tüm su havzasında yaşayan topluluklardan geldi. Dört yüzün üzerinde çiftçi geçmişteki uygulamalarından vazgeçerek, yenilikçi toprak ve su koruma yöntemlerini benimsedi. Çoğu zaman kullandıkları teknikler deneme yanılma yoluyla oluyordu, amaçlar belliydi. Toprağı yerinde tutmaya çalış. Suyun hızını kes. Eğimli olmayan yerlerden başla. Su sızıntısını azalt. Toprak kullanımını eğimin derecesine göre ayarla. [...] Tüm bunları sadece bir

mevsim, bir yıl veya toprak erozyonu krizi geçinceye kadar veya hükümet fonları olduğu müddetçe değil, hep uygula. Hayatını buna vakfet. Bir ömür boyu. Veya daha uzun zaman. (“The Edge of Anomaly,” 2017, 34-35)

İşte bu önemli su havzası restorasyonu projesine Leopold’un büyük hizmetleri olmuştur. O, projeye sadece danışmanlık yapmakla kalmamıştır. Akarsuların ve toprağın dikkatli analizlerinin ardından araştırmalarını ve gözlemlerini uygulamaya koymuş, çiftçilerle birlikte çalışarak erozyonu durdurmanın yollarını araştırmıştır.¹ Daha sonra 1935 yılında, *American Forests* dergisinde bir makalesi yayımlanmıştır. Makalesinin başlığını da (Türkçeye çeviriyle) “Coon Vadisi: İş Birliği İçinde Bir Doğa Koruma Serüveni” (orijinali “Coon Valley: An Adventure in Cooperative Conservation”) olarak belirlemiştir (bu baskı 1999). Leopold bu yazıda önemli bir fikir ileri sürmüştür: Doğa koruma gruplarına, çevre sorunlarının çözümünde birbirleriyle rekabet etmeyi değil, iş birliği içinde çalışmayı önermiştir (“Coon Valley,” 1999, 207). Bir başka deyişle, sorunların eşgüdüm içinde ve güçleri birleştirerek çözülebileceğini belirtmiştir. Nitekim Coon Vadisi’nde yüzlerce çiftçi ailesi, Wisconsin Üniversitesi’nden araştırmacılarla, Soil Erosion Service’den (Toprak Erozyonu İdaresi’nden) ve diğer kurumlardan görevlilerle iş birliği yaparak, hatalı tarım nedeniyle bozulan toprakları, akarsu mecralarını, ağaçlık alanları, yaban hayatı *habitat*’larını ve diğer arazileri onarmışlardır.

Bu projede Leopold daha çok yaban hayatını koruma (İngilizcesiyle *wildlife conservation*) üzerine çalışmıştı. Daha önceki yıllarda ise, yaban hayatındaki azalmanın, toprakların bozulmuş olmasıyla ilişkili olduğunu görmüştü. Coon Vadisi’nde geniş alanları koruma altına alabilmek için toprak sahipleriyle görüş-

1 Leopold’un tarım üzerine değerlendirmeleri ile çiftçinin doğa korumacı olduğu yönünde görüşleri günümüz için önem taşır (bkz. “The Farmer as a Conservationist [1939],” 1992c).

meler yaptı. Özel arazi sahipleriyle görüşerek, herkesi iş birliği içinde bir arada çalışmaya ikna etti. Böylece bu geniş alanın rehabilitasyonu sağlanmış, 300.000 dönüm alanın restorasyonu elbirliğiyle başarılıydı.

Resim 1: Coon Vadisi'nin, restorasyon öncesinde, kuzey bölgesinden bir görünümü (Wisconsin eyaletinde Black River [Kara Nehir] su havzası), 1935. (Fotoğraf, USDA Natural Resources Conservation Service'in [ABD Tarım Bakanlığı Doğal Kaynakların Korunması Birimi'nin] izniyle yayımlanmaktadır.)

Resim 2: Coon Vadisi çiftliklerinin havadan görünümü (Wisconsin), 1955. (Fotoğraf, USDA Natural Resources Conservation Service'in [ABD Tarım Bakanlığı Doğal Kaynakların Korunması Birimi'nin] izniyle yayımlanmaktadır.)

Bir başka deyişle, yöre halkı bu geniş arazinin rehabilitasyonunun, iş birliği içinde yapılmasına ikna edilecekti. Bu büyük girişimde Leopold öncü bir rol üstlenmişti. Hem rehabilitasyon yapılacağı hem de beş yıllık plan döneminde bu ekosistemdeki çiftçilerin gelirinin düşmeyeceği böyle bir durumda güçlükler ile karşılaşılacaktı. Diğer taraftan, ortak menfaatler de bulunuyordu. Sonuçta bu arazide 800 çiftçinin 418'i ikna edildi ve çoğunu

ikna eden de Leopold oldu. Çünkü o, havzanın onarımına yöre halkını dahil etmeyi önemli bulmuştu. Özel arazilerin sahipleri, çiftçiler ve o yörede yaşayan sade vatandaşlar da doğa koruma konusunda öncü olmalıydı. Böylece bu geniş alanın rehabilitasyonu sağlanmış, 300.000 dönüm alanın restorasyonu elbirliğiyle başarılmıştır.

Aradan geçen seksen yıl zarfında, Coon Vadisi'nin onarım öyküsü daha da önem kazanmıştır. Meine, Gary P. Nabhan ile birlikte yazdığı (kendisinin son çalışmalarından biri olan) bir makalede, konuyla ilgili şu saptamalarda bulunmuştur:

Coon Vadisi su havzası, bilim insanlarının ve toprağı koruma yandaşlarının dikkatini çekmeye devam ediyor. Bölgenin onarılmış akarsularında alabalık yetişiyor ve bölge ekonomisine hizmet ediyor. Ayrıca Coon Vadisi bölgesi, sürdürülebilir süt ürünleri ve organik ürünler pazarlayan Organic Valley'e ev sahipliğı yapmaktadır. Buranın çiftçileri ve hissedarları, [örneğin] 2011 yılında, 70 milyon doların üstünde gelir elde etmişlerdir. (2014, 79)

Tüm bu kazanımlar göz önünde bulundurulunca, Coon Vadisi Türkiye için de bir meşaledir. Yüzlerce insan ikna edilerek bozulmuş bir arazinin yeniden sürdürülebilir yaşama dönmüş olması, esasen tüm dünya için bulunmaz bir örnektir. 1940'lı yılların ortalarında, Leopold şimdilerde sık sık tekrarlanan ünlü sözünü dile getirmiştir:

Toprağı tahrip ediyoruz çünkü onu bize ait bir mülk olarak görüyoruz. Toprağı bizim de ait olduğumuz bir topluluk olarak görmeye başladığımızda onu sevgi ve saygıyla kullanmaya başlayabiliriz. (*Almanak*, 2013, xxvi)

Leopold'un toprak etiği, onun yıllar boyu sürdürdüğü çalışmalarının ürünü olup ekosistemde her unsurun değerli olduğu düşüncesini yansıtır. Leopold, yaşamı boyunca, halkın ve yaban hayatı yöneticilerinin, ekolojinin temel ilkelerini öğrenmelerini istemiş; önemli olanın, yaban hayatı yönetiminin ekonomik boyutunun değil, bütüncül bir biyotik topluluk düşüncesinin varlığı olduğunu savunmuştur.

Günümüzde Leopold Merkezi,¹ Aldo Leopold'un mirasını ABD'de tüm ülkeye yaygınlaştırıyor. Bu miras, ekosistemlerin sağlığı göz önünde bulundurularak yerel bölgelerde harekete geçmek anlamına geliyor. Merkezde, bozulmuş alanların restorasyonu çalışmaları, sulak alanların geri kazanılması, eskiden var olan yüksek çayırların² geri kazanılması ve daha nice koruma faaliyetleri teşvik ediliyor. Bunun sağlanması için de Toprak Etiği Liderleri yetiştiriliyor (bkz. "Land Ethic Leaders"). Bu arada, Toprak Etiği düşüncesinin yarattığı sinerjiyle, Kuzey Amerika'da toprakları bozulmuş sayısız alan ile pek çok kurutulmuş sulak alan geri kazanılmıştır ve onarım yapılan pek çok yörede tehdit altındaki türler geri gelmiştir. Örneğin, 1940'lı yıllarda Kanada turnalarının sayısı 40-50 civarındayken, *habitat*'larının onarılmasıyla, bu tür, artık günümüzde tehdit altında değildir.

Toprak Etiği düşüncesi en öz haliyle, düşünce biçimimizi değiştirmek, topluluk anlayışımızı insanın dışındaki doğaya, karalara, sulara, hayvanlara, kuşlara, bitkilere genişletmek demektir. Sadece insanı değil insanın dışındaki varlıkları da topluluk üyesi olarak görmek demektir.

1 Wisconsin eyaletinin Baraboo kentinde bulunan The Leopold Center'da önemli doğa koruma faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (kapsamlı bilgi için bkz. "The Leopold Center").

2 Eskiden ABD'nin orta bölgeleri *tall grass prairie* diye anılan yüksek çayırlarla kaplıydı.

Leopold Eğitim Projesi (LEP)

Leopold, yaşadığı dönemde, yeni bir çalışma alanı olan “yaban hayatı yönetimi” profesörüydü. Wisconsin-Madison Üniversitesi’nde görev yaptığı on beş yıl boyunca açık arazi eğitimlerine büyük önem verdi. Öğrencilerine peyzaj(lar)ı okumayı öğretiyor, bunu yaparken de, doğa tarihini ve ekoloji bilimini harmanlıyordu. Leopold’u alanındaki diğer eğitimcilerden farklı kılan, bu yenilikçi uygulamalarıydı. Onun öğrencilerine sık sık tekrarladığı söz, onların doğanın bir parçası olduğu düşünce-siydi. Esasen, Leopold’a göre eğitimin temel amacı, “kişilerin, ekosistemdeki yerlerini anlamalarını, dolayısıyla [da] toprakların ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamalarıydı” (Kessler ve Booth, 2002, 119). Onun önderliğinde yetişen doğa korumacıları, peyzajları ve ekolojik süreçleri derinine incelemeyi öğrenerek, yaban hayatı yönetimi alanına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Onlar da hocaları Leopold gibi, “bir dağ gibi düşünme”yi amaç edinmişlerdir.

Bir eğitimci olarak Leopold, akademik birikimini tüm yönleriyle *Almanak*’ta örneklemişti. Eşsiz doğa yazını¹ ile Leopold, hem yabanıl alanlar ile yaban hayatının güçlü bir savunucusuydu, hem de doğal alanların tahribatına güçlü bir şekilde karşı çıkıyordu. Ayrıca birçok yazısı, onun doğa korumacılığının, küresel bir boyutta olduğunu gösteriyordu.² Leopold her fırsatta da doğa korumacılığının yerel bölgelerde, tabandan yayılacak bir hareketle gerçekleşeceğini söylüyor ve yörelerde ekolojik toplulukların, kendilerinden daha da geniş ekolojik topluluklarla sıkı ilişkisini vurguluyordu. Böylece, yerel düzeydeki yazılarıyla, ekolojinin

1 Doğa yazını, bir edebiyat türü olarak, okurun dikkatini yerel bölgelere çektiği için değerli bulunmaktadır.

2 Leopold’un toprak etiğinin denizel alanlara uygulanabilirliği üzerine bir makale için, bkz. Özdağ, “For the Health of the Sea” (Denizin Sağlığı İçin), 2013, 5-30.

küresel boyutta nasıl anlam kazanacağına işaret ediyordu (Meine, kişisel iletişim, 11Ağustos 2014).

Leopold'un, yaptığı çalışmaların çevre eğitimi etkileyeceğini tahmin edip etmediğini bilemeyiz, ama bugün onun, eğitimin amacına dair görüşlerinin önemini idrak etmiş durumdayız. Bizlere, toprakların sağlığının, eğitimin rolüyle bire bir bağlantılı olduğunu gösterdi. Şöyle yazmıştı:

Sormamız gereken soru şu: Eğitilmiş vatandaş, ekolojik çarkın/mekanizmanın sadece bir dişlisi olduğunu biliyor mu? Eğitilmiş vatandaş, o mekanizmayla uyum içinde çalışırsa hem akıl zenginliğinin hem de maddi zenginliğinin süresiz olarak genişleyebileceğini biliyor mu? Ama bu mekanizmayla uyum içinde çalışmayı reddederse, çarkın en nihayetinde onu ezip toz duman edeceğini biliyor mu? Eğer eğitim denen şey bizlere bunları öğretmezse peki eğitim neye yarar? (1953, 64)

Günümüzde dünya çapında okurlar, eğitimciler, öğrenciler Leopold'un *Almanak*'ından etkilenmişlerdir. Bu eser, Leopold Eğitim Projesi'nin de temel kitabıdır. Eğitimciler, kitapta yer alan yazıları, insanın doğal çevresiyle ilişkilerini anlamada kullanıp eğitim malzemesi yapmışlardır. Nitekim Leopold'un yazıları ilk ve orta dereceli okullarda da kullanılmaktadır (bkz. Laubach, 2013). Wisconsin başta olmak üzere ABD'de çeşitli eyaletlerde Leopold'un "Toprak Etiği" ve diğer yazıları LEP'in temel taşlarıdır (bkz. "Leopold Education Project").

LEP'in müfredatı, toplumun birçok kesiminden eğitmenin rahatlıkla uygulayabileceği şekilde kaleme alınmıştır. LEP eğitmeni olacaklara verilen eğitimde ilk vurgulanan konu, onların öğrencilerine doğayı algılamayı, doğadaki süreçleri incelemeyi öğretmeleridir. Eğitmenler, Leopold'un doğada günlük tutmaya

verdiği önemi de vurgulamaktadır.¹ LEP’te hemen her modül, *Almanak*’taki bir yazıyı ele alır. Bu yazıların her biri, katılımcıları doğayla buluşturur ve doğayı bire bir deneyimlemelerine olanak verir. Katılımcılar, Leopold’un kendi eğitimlik yıllarından esinlenerek, doğayı bir öğrenme laboratuvarı olarak kullanırlar. Leopold’un hem ekoloji bilgisi içeren hem de duygulara hitap eden yazını sayesinde doğada geçirilen saatler kalıcı öğrenim sağlar. Dersler, katılımcıların yaratıcı olmalarına da olanak verir. Katılımcılar bir taraftan doğayı korumanın temellerini öğrenirken, diğer taraftan toprak etiğinin uygulama alanlarıyla tanışmış olur.

Türkiye’de Leopold Çalışmaları

Yukarıda belirtildiği gibi, *Almanak, Bir Kum Yöresi Almanacağı* adıyla 2013 yılında, Ufuk Özdağ’ın çevirisiyle Türkçeye kazandırıldı. Çeviri metne bir sunuş yazısı ile katkıda bulunan Meine, “Aldo Leopold’un bu kadar uzun süredir bu derece farklı kesimlerden geniş okuyucu kitlelerine hitap ediyor olması onun edebi tarzının, öngörüsünün, inançlarının ve mesajının evrenselliğini kanıtlamaktadır” diye açıkladı (“Türkçe Baskı için Sunuş,” 2013, ix). Leopold belgeseli *Green Fire*’ın ABD’de gösterime girmesinden bir yıl sonra, belgeselin Türkçe sözlü versiyonu *Yeşil Alev* (2012)’in Türkiye prömiyeri, TEMA Vakfı ile birlikte Hacettepe Üniversitesi’nde gerçekleştirildi. Hacettepe Üniversitesi’nde 2014 yılında Toprak Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi kuruldu (ağ sayfası için bkz. “Hacettepe Üniversitesi Toprak Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi”).² Tüm bu

1 Doğada tutulan günlükler doğa yazımına zemin hazırlar. Leopold ve Türk doğa yazarı Hikmet Birand (1904-1972)’in yazı stratejileri üzerine bir çalışma için, bkz. Özdağ ve Farber Lane, 2014.

2 Toprak Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi, kurucu üye Özdağ’ın Wisconsin’de bulunan Aldo Leopold Vakfı ile yakın temasları sonucunda kurulmuştur.

çalışmalar, Leopold'un biyografisinin yazarlarından Marybeth Lorbiecki'nin *A Fierce Green Fire: Aldo Leopold's Life and Legacy* (2016, 306-309) adlı kitabında yer almıştır.

Yeni bir kuruluş olan Toprak Etiği Merkezi, Leopold'un mirasını ülkemiz çapında yaygınlaştırma çalışmaları yapmaktadır. Merkezin ilk LEP'i yakın bir zamanda gerçekleşecektir. Bu projede eğitimciler *Bir Kum Yöresi Almanacağı*'ni kaynak kitap olarak kullanarak, yörelerin ekolojik "okuması"nın yollarını öğrenecekler, geleceğin toprak etiğine sahip yeni insanına katkıda bulunacaklardır. Türkiye'de LEP'in amacı toplumun her kesimine ulaşmaktır. Eğitimciler *Bir Kum Yöresi Almanacağı*'ni okutarak ve açık arazide uygulama alanlarını göstererek öğrencilerini toprak etiği düşüncesiyle tanıştıracaklardır. Eğitim alan katılımcılar, kendi yörelerinde Leopoldcu düşüncüyü merkeze alan faaliyetler yapabileceklerdir. Bunların içinde kuşkusuz en değerli çalışmalar, yörelerin varsa yabanıl alanlarının koruma altına alınması, toprak ve su havzası restorasyon çalışmaları ve gelecek nesilleri toprak etiği ile tanıştıracak eğitim faaliyetleri olacaktır.

Sonuç

Leopold talihsiz bir kazada, kendi çiftlik arazisinde, *The Shack* (Kulübe) adını verdiği evinin yakınında çıkan yangını söndürmeye çalışırken yaşamını yitirdi. Oysa ölümünden hemen önce Birleşmiş Milletler'e doğa koruma danışmanı olarak atanmıştı ve yaşasaydı, dünya ülkeleri onun değerli öğretisiyle çok daha önce tanışmış olacaktı.

Doğa korumanın en etkili lideri Leopold, kısa ömründe durmadan çalışarak ve yazarak dünyaya en değerli mirası toprak etiği düşüncesini bıraktı. Toprak etiği, nelerin ahlaklı davranış olup nelerin olmadığı üzerine ve insanların değer yargıları üzerine eş-

siz bir öğretilerdir. Ancak bu öğretinin çok değerli olmasının nedeni, temellerini bilimden—ekoloji biliminden—alıyor olmasıdır. Bir başka deyişle, bu öğretinin temelinde ekosistemin sağlığı, canlıların genlerini gelecek kuşaklara aktarabilmesi ve yaşamın sürdürülebilirliği yatmaktadır. Toprak Etiği, sık sık vurgulandığı üzere, “günümüz için” bir koruma felsefesidir.

Türkiye’de de Leopoldcu toprak etiğinin yüzyılımızın en çok ihtiyacı olan öğreti olarak kabul görerek, uygulama alanlarının ülke çapında hayata geçirilmesi dileklerimizle...

Kaynakça

- “6th World Wilderness Congress: The Call for a Sustainable Future.” Wild Foundation. 24th-29th October 1998, Bangalore, India. <<http://www.wild.org/wild-congress/6wwc/>>. 27 Haziran 2017’de erişildi.
- “2015 Building a Land Ethic Conference.” <<https://www.aldoleopold.org/news-events/land-ethic-conference/2015-conference/>>. 7 Mayıs 2017’de erişildi.
- “2015 International Year of Soils.” Food and Agriculture Organization of the United Nations. <<http://www.fao.org/soils-2015/about/en/>>. 27 Haziran 2017’de erişildi.
- “2016 Dünya Limit Aşım Günü 8 Ağustos oldu.” *Dünya* gazetesi 10 Ağustos 2016. <<https://www.dunya.com/surdurulebilir-dunya/2016-dunya-limit-asim-gunu-8-agustos-oldu-haberi-325464>>. 31 Mayıs 2017’de erişildi.
- “Aldo Leopold Wilderness.” United States Department of Agriculture Forest Service. <<https://www.fs.usda.gov/recarea/gila/recarea/?recid=4826>>. 14 Mayıs 2017’de erişildi.
- “An American Original: Aldo Leopold in the Gila Wilderness.” National Forest Foundation. <<https://www.nationalforests.org/>>

- our-forests/your-national-forests-magazine/aldo-leopold-in-the-gila-wilderness>. 12 Mayıs 2017’de erişildi.
- “Earth Overshoot Day.” Global Footprint Network. <<http://www.overshootday.org/>>. 27 Haziran 2017’de erişildi.
- Gazioğlu, Cem ve Selmin Burak, Bedri Alpar, Ahmet Türker, İpek Barut. (2010). Foreseeable impacts of sea level rise on the southern coast of the Marmara Sea (Turkey). *Water Policy*, 12(6), 932-943. doi:10.2166/wp.2010.050
- Green Fire: Aldo Leopold and a Land Ethic for Our Time*. (2011). Belgesel film. Yön. Ann Dunskey, Steve Dunskey ve Dave Steinke; yap. The Aldo Leopold foundation adına Ann Dunskey ve diğ. *Yeşil Alev*. (2012). Çev. Ufuk Özdağ. Spons. Hacettepe Üniversitesi ve TEMA Vakfı.
- “Green Fire: Aldo Leopold and a Land Ethic for Our Time.” The Aldo Leopold Foundation. <<https://www.aldoleopold.org/teach-learn/green-fire-film/>>. 12 Mayıs 2017’de erişildi.
- “Hacettepe Üniversitesi Toprak Etiği Uygulama ve Araştırma Merkezi.” <<http://www.topraketigi.hacettepe.edu.tr/>>. 1 Haziran 2017’de erişildi.
- “James Lovelock.” Kişisel *web* sitesi. <<http://www.jameslovelock.org/>>. 31 Mayıs 2017’de erişildi.
- Kessler, Winifred B. ve Annie L. Booth. (2002). “Professor Leopold, What is Education For?” *Aldo Leopold and the Ecological Conscience*. Der. Richard L. Knight ve Suzanne Riedel. New York: Oxford UP. 118-127.
- “Land Ethic Leaders.” The Aldo Leopold Foundation. <<https://www.aldoleopold.org/teach-learn/classes-workshops/land-ethic-leaders/>>. 14 Mayıs 2017’de erişildi.
- Laubach, Stephen A. (2013). “From Civic Conservation to the Age of Ecology: The Rise and Synthesis of Ecological Ideas in the American High School Science Curriculum, 1900-1980.” Yayınlanmamış doktora tezi. Madison: University of Wisconsin-Madison.

- Leopold, Aldo. (1941). "Wilderness as Land Laboratory." *The River of the Mother of God and Other Essays*. Der. Susan L. Flader ve J. Baird Callicott. University of Wisconsin Press, 1992. 287-289.
- _____. (1953). "Natural History." *Round River: From the Journals of Aldo Leopold*. Der. Luna B. Leopold. New York: Oxford UP. 57-64.
- _____. (1968 [1949]). *A Sand County Almanac: And Sketches Here and There*. New York: Oxford UP. (2013). *Bir Kum Yöresi Almanağı*. Çev. Ufuk Özdağ. Ankara: Hacettepe ÜY.
- _____. (1992a [1921]). "The Wilderness and Its Place in Forest Recreational Policy." *The River of the Mother of God and Other Essays*. Der. Susan L. Flader ve J. Baird Calliott. Madison: U of Wisconsin P. 78-81.
- _____. (1992b [1923]). "Some Fundamentals of Conservation in the Southwest." *The River of the Mother of God and Other Essays*. Eds. Susan L. Flader and J. Baird Calliott. Madison: University of Wisconsin Press. 86-97.
- _____. (1992c). "The Farmer as a Conservationist (1939)." *The River of the Mother of God and Other Essays*. Der. Susan L. Flader ve J. Baird Calliott. Madison: U of Wisconsin P. 255-265.
- _____. (1999 [1935]). "Coon Valley: An Adventure in Cooperative Conservation." *For the Health of the Land: Previously Unpublished Essays and Other Writings*. Der. J. Baird Callicott ve Eric T. Freyfogle. Washington, DC: Island. 47-54.
- _____. (2013a). "Toprak Etiği." *Bir Kum Yöresi Almanağı*. Çev. Ufuk Özdağ. Ankara: Hacettepe ÜY. 211-236.
- _____. (2013b). "Bir Dağ Gibi Düşünmek." *Bir Kum Yöresi Almanağı*. Çev. Ufuk Özdağ. Ankara: Hacettepe ÜY. 133-138.
- "The Leopold Center." The Aldo Leopold Foundation. <<https://www.aldoleopold.org/visit/the-leopold-center/>>. 14 Mayıs 2017'de erişildi.
- "Leopold Education Project." The Aldo Leopold Foundation. <<https://www.aldoleopold.org/teach-learn/leopold-education-project/>>. 8 Mayıs 2017'de erişildi.

- Lorbiecki, Marybeth. (2016). *A Fierce Green Fire: Aldo Leopold's Life and Legacy*. New York: Oxford UP.
- McKibben, Bill. (2010). *Eaarth: Making a Life on a Tough New Planet*. New York: Times Books. (2012). *Dünya*. Çev. Emel Anıl. İstanbul: İş Bankası Kültür.
- Meine, Curt. (2010). "Conservation and Continuity." *Minding Nature*, 3(2), 28-34.
- (2013). "Türkçe Baskı için Sunuş: Aldo Leopold'un *Bir Kum Yöresi Almanacağı*." *Bir Kum Yöresi Almanacağı*. Aldo Leopold. Çev. Ufuk Özdağ. Ankara: Hacettepe ÜY. ix-xii.
- _____. (2017). "The Edge of Anomaly." *Wildness: Relations of People and Place*. Der. Gavin Van Horn ve John Hausdoerffer. Chicago: U of Chicago P. 33-42.
- _____. *bkz. Özdağ (2017)*
- Meine, Curt ve Gary P. Nabhan. (2014). "Historic Precedents to Collaborative Conservation in Working Landscapes: The Coon Valley 'Cooperative Conservation' Initiative, 1934." *Stitching the West Back Together: Conservation of Working Landscapes*. Der. Susan Charnley, Thomas E. Sheridan ve Gary P. Nabhan. Chicago: U of Chicago P. 77-80.
- Özdağ, Ufuk. (2013). "For the Health of the Sea: In Search of an Expansive 'Land Ethic' in Turkish Maritime Literature." *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment* 20(1), 5-30.
- _____. Curt Meine ile Kişisel İletişim. 11 Ağustos 2014; 2 Mayıs 2017.
- Özdağ, Ufuk ve Jennie Farber Lane. (2014). "A Study of the Writing Strategies of Renowned Conservationists: Implications for Place-Based Education in Turkey." *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 29(4), 189-204.
- Robinson, Edwin Arlington. (1990 [1927]). "Tristram." *Arthurian Poets*. Rochester: The Boydell. 181-382.
- "Ten Books that Changed the World." (2015). *The Guardian* 7 August

2015. <<https://www.theguardian.com/books/2015/aug/07/10-books-that-shaped-the-world>>. 11 Mayıs 2017’de erişildi.
- “Truthout Interview With Bill McKibben.” Truthout. <<http://www.truth-out.org/news/item/3050-truthout-interview-with-bill-mckibben>>. 10 Mayıs 2017’de erişildi.
- “Why Phenology.” USA National Phenology Network. <<https://www.usanpn.org/about/why-phenology>>. 27 Haziran 2017’de erişildi.

İklim değişikliği, su sıkıntısı, kentsel gelişimin getirdiği olumsuzluklar ve benzer sorunlarda kendini gösteren çevre krizi, her geçen gün daha çok araştırmaya konu olmakta, yeni çalışmalarını ve çözümlerini zorunlu kılmakta.

“Çevre” terimi, her şeyden önce *fiziksel* çevreyi kapsıyor; bilişsel olarak “kırsal” ve “kentsel” diye ayırttığımız “doğal” ve “yapılı” görünüşleri, binaları, yollarını, peyzajını, parkları, çiftlikleri, tarlalarını, bahçelerini, çayırı çimenini, dışımızda kalan her tür ortamını içine alıyor. Yine dışımızda kalan *toplumsal* çevre ise, demografiden siyasete, insan ilişkilerindeki tutum ve davranışlardan toplumlarda gözlemlenen gelişmelere dek pek çok alanı içeriyor. Son yıllarda tanık olunan oluşum ve değişimler de, yeni bakış ve anlayışlar gerektirirken yeni kuramlara yol açmakta.

En geniş kapsamda “çevre” ile “kültür”ün birbiriyle ilişkisini ele alan bir sempozyuma dayanan bu kitapta, yazarlar ülkede bir yandan çevrenin kültürü nasıl etkilediğini, bir yandan da kültürün çevrede nasıl gelişip dönüştüğünü, değişik açılardan irdeliyorlar.

ÜRÜN YAYINLARI

ISBN 978-605-2117-68-2

9 786052 117682